

Exijentziak

Behingoagatik idazleari justizia egiten dion, idazlearen neurrira jartzen saiatzen den elkarrizketa bat egunkarian. Koldo Izagirre elkarrizketatu zuen Miel Anjel Elustondok *Berrian* (2006-02-19) eta irakurlearen galbahean geratzeko moduko urre pinporta asko utzi zituen elkarrizketak (liburuan gehiago!).

Nonbaitetik hasteko:

Nik esan dezakedana da esku artean neukan materialaren mailako ipuinak idazten saiatu naizela. Kontziente naiz exijentzia handiarekin idatzitako liburua dela. Ez diot barkatu nire buruari.

Exijentziari egiten dion aipamen horrengatik bakarrik ere mereziko zuen Miel Anjel Elustondok Koldo Izagirreri egin zion elkarrizketak.

Baina aipamen horrek bide ematen dit hainbat galdera lutzatzeko. Hitz egin nahi nuke, idaztearen abentura horretan, idazleak bere buruari ezartzen dion presioaz. Pertsona bakoi-tzaren muga psikikoak ezezagunak dira, eta horrengatik: noraino estutu behar du/ahal du bere burua idazle batek? Auto-exijentzia noraino eraman dezake/behar du? Mugaraino eraman behar du beti? Zenbat estutu behar du, zenbat bider?

Horrela Izagirrek bere lanarekikoak:

Nik ez dut idazten alde zurretik antolatutako eskema betetzeko. Obsesio bat daukat, mila zer pentsatu ematen dizkit, eta noizbait idazten hasten naiz. Ez dut apunterik erabiltzen ia. Baina gero lantzen dut aurretik egin ez dudana, sei eta zazpi bertsio idatziz.

Eta ez ote daukazu, ontzearen ontzez, lana hondatzeko arriskua?

Bai, arrisku hori ere badago. Kontuz ibili behar da oso.

Horregatik galdetzen nuen. Lana ere kaltetu dezakeelako, idazlearen osasun mentala ez ezik. Galdetuko du norbaitek: merezi du halako auto-exijentzia maila hain irakurle gutxi-rengana iristeko? Hain irakurle gutxi eta hain esker txarre-koengana iristeko?

Segi elkarrizketarekin. Momentu batean Miel Anjel Elustondok liburua idazteko hartutako lanaz galdetzen dio. Izagirrek erantzun:

Lan handia... Idaztea beti da lan handia, publikatzekotan. Irakurleari zor diozun errespetuagatik.

Hona iritsi nahi nuen. Nire kezka da, ez ote dioten elkarri errespetua galdu idazle eta irakurleek. Ez ote duten idazleek eta editoreek gehiegitan irakurlea inozotzat hartu. Ondorioz, ez ote den normala irakurleek liburuaren aurrean duten mesfidantza (zenbat diru, zenbat denbora, zenbat arreta erre-kara!).

Noizko irakurlearen defendatzaile bat egunkarietan bezala literaturan?

Baina gustatu zaidan beste kontu bat, bere buruari bezala, irakurleari zuzendutako exigentzia inplizitua da. Eskatzen dio irakurtzeko denbora, eskatzen dio irakurleari arreta, eskatzen dio...

Miel Anjel Elustondok galde:

Zure lanean erabat estutu dituzu hizkuntza eta literatura, erabat estutu gaituzu irakurleak...

Izagirrek erantzun:

Nik ez dakit bestela idazten. Ez dakit Markos Zapiainek esan zuen afasiara iritsiko naizen, baina egia da nik ezin dudala -lako, bait-, zeren... idatzi. Txisteak esplikatzea iruditzen zait.

Ulertzen dut, baina ez dut ulertu nahi estutasun horretan deseroso aurkitzen den irakurlea. Horregatik iruditzen zait galdu diotela irakurleek errespetua liburuari, idazlearen lanari, literaturari. Irakurlearen errespetuagatik Izagirrek bere buruarekin exigentea eta zorrotza izan behar duen (beharko lukeen?) bezala, idazlearekiko errespetuagatik, ira-

kurleak ahalegina ere egin beharko lukeela iruditzen zait (merezi du!). Exijentea eta anbiziotsua izan behar luke. Baina libre da. Libre da irakurtzen jarraitzeko edo liburua uzteko eta beste bat hartzeko, edo gehiago inoiz libururik ez hartzeko. Ez dago ezertara behartua.

Baina erronka ederrak dira Izagirreraren liburuak. Irakurlearen konplizitatea bilatzen du keinuetan, elipsietan eta erreferentzietan. Eskatu egiten dio irakurleari. Irakurlea ez du inozotzat edota pasibotzat hartzen. Eta irakurlearen autoestima nabarmen puutzen du horrek.

Izagirrek elkarriketan aurrerago.

Aski da Al Pacinoren plano hurbil bat ikustea jakiteko gozatzten ari den, sufritzen, edo noraezean dabilen. Zergatik ez dugu hori literaturara aplikatzen? Zergatik gara hain bizkorrak ikusian eta hain motelak irakurrian?

Zergatik? Exijentziak: eskatu egiten digu liburuak, guk liburuari bezala.

Izagirre irudikatzen dut ideiarene neurriko ipuinak idatzi nahian, eskuarekin axota heltzen baino, hatzez teklatura jotzen baino, ukabilekin burua estutzen.

Etika eta estetika ariketak

Dena ez da esan behar erakusteko: «Nik hau erakutsi dizuet era honetan, baina ez dakizue ondo zenbat jende, zenbat gau diferente eta zenbat esateko modu dagoen!». Hori xe Izagirrek dioena, Jose Luis Otamendiren aburuz (ikus Izagirreraren elkarriketa osoari Otamendik idatzitako epilogoia www.berria.info helbidean). Idazleak ez duela dena esan behar, alegia. Idazleak sujeritu egiten duela, beste mundu bat sortzeko pizgarriak ematen dituela... gainontzekoak irakurleak jarri behar dituela bere zakutik. Idazleak emango dizkizu zubirako habeak, baina bete dezala porlanez zubia, lotu ditzala torlojuak norberak!

Literatura ez da istorio on bat bakarrik. Estiloa, etika, estetika oso bat dago liburu, narrazio, poema, nobela bakoi-

tzaren atzean. Eta hautua ez da kasuala. Otamendik jarraian:

Nik uste, izan zen Euskal Herri bat baino, izan ez zen Euskal Herri bat ageri zaigula *Sua nahi, Mr. Churchill?* honetan. Eta liburuan bederik badena, noski. Izan zitekeena, eta inon izatekotan, literaturan, lan artistikoan aterpe hartu beste aukerarik ez duen herri bat. Mundu honetarako muturrekoegia denez, garbiegia eta ezinegia denez, utziguzue sikiera mundu hori paperean eta jendearen sentieran landatzen. Hori izan liteke gure aberri bakarra. Oinarri etiko ez autoritarioa, antidogmatikoa, meneragaitza. Humanoa. Farfaila handirik gabe —baina edertasun inoiz burzoragarriari muzinik egin gabe inoiz—, jendearen jende neurria begien aurrean jartzen diguna. Soilik axalez eginak ez gaudela erakusten duen literatura, mamira eta barrunbe beltzenetara ere jotzen dakiena eta munduaren ikuspegi aniztasunaren ostertza zabaltzen diguna.

Izagirre irudikatzen dut hitzekin mundu bat (mundu bat! Hori jainkoak bakarrik ahal zuen!) eraiki nahian. Uholdetik hitzak hautatzen (estetika!) farfailatik salbatzeko.

Gimnasia pixka bat, garuneko muskuluak ez uzkuertzeko

Exijentziaz ari garela, Gotzon Egiak Xabier Olarrak itzuli zuen *Exercises de style (Estilo ariketak, Igela, 2006)* liburuaren aurkezpenean esandakoak:

Gertaera bakar horren bertsioak hizkuntza frantsesa behartzeko baliatu zituen Queneauk, eremu ezezagunetaraino iritsi arte behartzeko «ariketa gimnastikoetan gorputza behartzen den moduan».

Estetika eta estiloa. Gertaera bat ia ehun modu ezberdinetan kontatzeko gai dela erakutsi zuen Queneauk. Jolastu egiten da Queneau, Ronaldinho baloiarekin *driblinga* egiten nola, gertaera bakar batekin eta hizkuntzarekin.

Jolasa, kirola, gimnasia da idaztea:

«Kirola» hitza ere estu lotua dago liburuarekin. Bi adieratan: antzinakoan eta gaurkoan. Jolasa baita alde batetik eta batez ere, baina baita norgehiagoka ere. Idazleak berak jartzen diz-

kio zailtasunak bere buruari, gero haiei gaina hartzen diela erakusteko. Ezarpen edo hertsapen literatura ere deitu izan zaio: Houdini haietako bat bezala jokatzuz, bere buruari alde guztietatik lokarriak eta kateak ezartzen dizkio Queneauk, eta, hala ere, libre geratzeko gauza dela erakusten du behin eta berriz.

Auto-exijentzia berriz ere: idazleak forman egon behar du idazteko. Neurria emateko. Irakurleak ere bai. Liburuak opari eta ahalegin estetikoak ere badirelako. Artefaktu estetikoak.

Olarra irudikatzen dut udako arratsalde beroan, Queneau-ren testuarekin boligrafoarekin *driblinge*an, erasora ez zihorean defentsan gogor, baloirik jokatu ezin zuenean: «falta!».

Exijenteak izateko irakurlerik ez

Jesus Mari Lasagabasterrek *Berrian* (2006-03-08), egungo nobelagintzaz Juan Luis Zabala kazetariari:

Oso zaila da gaur egun euskal nobelagintza nondik nora doan esatea. Beste literatura batzuetan gertatzen dena gertatzen da euskal literaturan ere: era askotako egileak eta joerak daude. Bestalde, egileek ere ez dute erreferentzia horien beharrik beren ikuspegi literarioa sendotzeko. Dena den, oro har begiratuta nik uste dut kalitatearen aldetik euskarazko nobelagintza Espainiakoarekin edo Frantziakoarekin konparatzeko moduko mailan dagoela. Une honetan alderdirik ahulena harrerarena da, irakurlearena. Euskal literatura erabat modernizatuta dago eta beste edozein literaturarekin konpara daiteke, baina euskal literaturaren harrera edo irakurketa nahiko baldintzatuta dago: literatura eta eskola, literatura eta euskaraz ikastea. Idazketaren arloan ez bezala, harreraren arloan euskal literatura oraindik ere hizkuntzaren menpean dago, ez du autonomia lortu.

Literaturaren autonomiarik ez Autonomiarekin (hezkuntzarekiko morrontza trukean) eta kanporako zabalpenik ere ez. Pako Aristik (*Berria*, 2006-02-09) ozenago agian, garbiago ezin:

Izan ere, liburu bati bizitza ematen diona irakurlearen interesa da, eta hori ez du aurkitzen euskal liburuak itzulia denean. Eta gure itzulpenek izan duten porrotaren aurrean, orain ba-

dakigu gezurrezkoak direla erdaldunen desioak, «itzultzen zaituztenean irakurriko zaitut» diotenean. Interes eza estaltzeko amarru bat baino ez zen, erdeinua disimulatzeko modu edukatu bat guk irentsi egin duguna etengabe, geure burua, indarrak eta sosak itzulpenaren lan esker gara amilduz.

Espainiako atzerrian interesik ez: ikusezina delako da autonomia euskal literatura. Bestela girgilu asko ditu, beso eta hanketara lotuak. Irakurleen indiferentzia da giltzarrapo handienetako bat.

Euskal Herrian harrerarena bada literaturaren alderdirik ahulena Lasagabasterren ustez, eta kanpoan (Espainian eta beste atzerrietan) itzultzen dituztenean interesik erakusten ez badute, ze leku du euskal literaturak Euskal Herrian? Eta kanpoan noraino iristen da eta iritsi behar luke?

Literaturaren hedapenez kezkatuta Gotzon Barandiaran (*Berria*, 2006-03-07):

Uste dut idazleak erantzukizuna, ditxosozko konpromisoaren sinonimotzat hartu barik, izan behar duela bere obraren hedapenean argitaratzea erabakitzen duen heinean. [...] Idatzi eta argitaratzeaz gainera, herriz herri, institutuz institutu joan behar du idazleak liburuari buruzko azalpenak eman eta irakurleen zalantzak argitzera? Baietz uste dut. Baina ez liburu kulturaren hedapenerako formatu lez krisian dagoela edo gehiago saltzeko ezinbestekoa dela uste dudalako, idazlearen eta irakurlearen arteko hartu emanean sinesten dudalako eta gure txikitasunak aukera ematen digulako baino.

Idazleari idazterako orduan zorrotza izateko eskatzen ari gara gero. Irakurleei zorrotzak izateko eskatzen, irakurlerik ez dagoenean? (Idazle gehiago dago irakurle baino!?)

Izagirre sei-zazpi bider bere ipuinak fintzen irudikatzen dut. Bukatzean autoa hartu eta ikastolaz ikastola, bere lana «hedatzera».

Mendeurrenak mendeurren

Apenas edo penaz irakurtzen diren idazleen mendeurrenak aurten. Felipe Arrese Beitia 1906ko urtarrilean hil zen. Aurten ehun urte. Andima Ibiñagabeitia jaio zela ehun ur-

te 1906ko urtarrilean. Jose Artetxe jaio zeneko mendeurrena martxoan. Plazido Mujika 1906ko apirilean jaio zen. Balendin Enbeita maiatzean. Iokin Zaitegi uztailean.

Ez dakit ospakizunok euren lana goraiatzeko eta berreskuratzeko aitzakia diren, edo buelta emanda, beste urte askotarako ahanztura justifikatzeko.

Nolabaiteko darwinismo literario batengatik ahaztu eta abandonatu ditugu? Denboraren zaharrak utzi ditu gure garai eta irakurketetatik kanpo? Ala bestelako arrazoiak ere badaude?

Lauaxeta arrazoi literarioengatik bakarrik berreskuratu zuten bere urteurrenean?

Benetan?

Izagirre eta Olarra irudikatzen ditut mende bete barru. Ahaztuak. Edo guk orain besteak gogoratzen ditugun bezala gogoratuak.

Zer ger(t)atzen da?

E-mailez jaso:

Zer gertatzen da euskal literaturan? Gertatzen al da zer edo zer euskal literaturan? Zer gertatu beharko litzateke ba?

Galdera hobea duk hau: zer geratzen ari da euskal literaturan?

Izagirre irudikatzen dut bosgarren, seigarren aldiz testua fintzen, Xabier Olarra udako arratsalde beroetan *Exercises de style* itzultzen. Biak ala biak, gozatzen zoratzen. Paperaren beste aldean inor ez.¶